

Szindbádról, Budán, Krúdy Zsuzsával

Krúdy Gyula *Al-Petőfi* című kisregényének a román fordításán dolgozom, s a minap Budapesten Zsuzsával, az író lányával beszélgettem az „áthangszerezés” nehézségeiről, buktatóiról, meg arról, aki Szindbád jelmezében idestova négy évtizede szebb fényű csillagokba indult. Műve kiállta az évek múlását: 1957 és 1968 között harminckét kötet Krúdy-regény, -novella, -elbeszélés került újabb kiadásra Pesten, a Szindbád-filmről meg azt beszéltek az idei fesztiválon Velenében, hogy szép az ilyen ritka művészi élmény kortársának lenni.

Szindbád legkisebbik lányával beszélgettem, és azt magyaráztam, hogy Krúdy a XXI. század világ-hír magyar mesemondója lesz. Amikor a rengeteg betonépület meg rohanó jármű úgy elborítja a földet, hogy az őszi dér már nem a mezőket fogja csipni, csak a repülőterek szélvizsgálóit meszeli fehérre, s a hó sem pilinkél többé a háztetők felett, hiszen óriási műanyagbúrák alatt fognak burjánozni a laktanyaszerű bérházak. Ő regél majd a múltból, a vörös postakocsiról, a palotai álmokról, a podolini kísértetről, a muskátlis ablakú budai kiskocsmákról, azokról a kávéházakról, ahol tavaszi zápor idején még esernyőt kölcsönöztek a kuncsaftoknak, s a letűnt orfeumi nőkről, akik szenvedélyes elkeseredésükben az emeletől ugrottak imádók nyakába.

Zsuzsa azt állította, hogy kissé ellovagolom magam. Csak abban értelt velem egyet, hogy amióta a Duna tájáról a királyok eltűntek őseikhez, a magyar olvasók számára Krúdy Gyula a Mese Királya!

— Amit kiadtak tőle, mind elfogyott. Még az antikváriumban sem lehet kapni. Pedig írásai sok ezer példányban jelentek meg. Ez nemcsak azért van, mert apám nagy mesemondó volt, hanem azért is, mert az örök emberi szorongást enyhíti könyveivel. Megtanít az emlékezés egyszerű technikájára és arra is, hogy mennyire gazdag az, aki a múlt fenekellen mélysegeire hatol. Műve szinte kimeríthetetlenül gazdag: ötven regény,

tíz szindarab, több ezer novella, elbeszélés, tárcsa, karcolat meg széljegyzet! Még mindig rengeteg írása lappang elfelejtett újságok, vidéki, sőt külföldi lapok hasábjain. A húszas években például az amerikai Népszavának, Lázár Miklós bácsi emigrációs folyóiratának is dolgozott, s ezeknek sem szabad elveszniük. Európa történelmének, egy társadalmi rendszer mélypontjának sivársága, emberi bánata sehol sem kerül olyan közel a lélekhez, mint Krúdy írásában...

Kinn megindult az októberi felhőjárás, sötét fellegek nyomulnak a budai dombok felől, s a Szilágyi Erzsébet fasor neoncsövei kékeszöld visszfényt vetnek a nedves aszfaltra: ilyenkor könnyebb az emlékezés, bizalmasabb a közlés.

— ... Apunak nem voltak írói válságai: akármilyen későn került is haza, nem félt le anélkül, hogy a napi penzumát meg ne írta volna. Egy szerzetes megszállottságával és türelmével, szorgalmával dolgozott. Ha közben pihenni kívánt, egy karosszékbe ült és olvasott. Sohasem küszködött témáival: ömlött belőle a mese. Élete, egészen végső betegségéig, kóborlás és munka volt. Egyik betegsége idejéből megmaradt egy ceruzával írt papírszelet: „Istenem, mi lesz velünk, ha többé nem tudok írni? Ehen halunk?”

Van, amit láttam, és van, amit tudok apámról. Láttam a szemének ragyogását, amelytől szinte minden megígyesedett körülötte. Tudom, hogy csordultig kellett élményekkel töltenie ahhoz, hogy írhasson, s ezt csak az akkori bohém életben, a rendszertelen és bizonytalan éjszakázásban kapta meg. Abban a világban, amelyben élt, csak az álom hozhatott némi enyhülést, talán a boldogság tűnő illúzióját. Szindbád kitért tehát a való életből, hogy a szinte kifejezhetlent is kifejezhesse...

Ez a „kifejezhetetlen” ott lappang mindenütt Krúdy írásában, s a forditó, aki a mesének ezt a modern,

kortól és divattól függetlenül friss és eredeti stílusát próbálja átültetni, olyan nehézségekbe ütközik, hogy már-már abbahagyná munkáját, ha nem volna szerelmes az íróba, ha mondanivalójának elmosódó zeneként ömlő dallamaival nem akarná megismertetni saját olvasóit is. Az *Al-Petőfi* páratlanul gazdag sejtésekben — ez Krúdy legfőbb varázsereje —, amelyeket méltóan visszaadni más nyelven bizony nem egyszerű feladat: újítja nyelvi kapcsolatokra van szükség, hogy megközelíthessük az író földérintetlen, megmagyarázhatatlan, elérhetetlen nyelvét. A „borbéli nedvek”-re például — hogy csak egy nagyon egyszerű példát említsék —, ha van is román kádenciám, az csak annyi, hogy sucul vinaturilor vagy sucurile viței, s ez nem ugyanaz!

— Bátorítani szeretném, de nincs hozzá merszem — így Krúdy Zsuzsa. — A nyelv az a szirt, amelyen kissé zátonyra fut számos fordítás. De ez nem jelenti, hogy Krúdyt ne lehetne más nyelven megközelíteni. Bizonyítják németül igen megkapó fordításokban megjelent írásai. Örvendek, hogy a román olvasók is megismerhetik. Annál inkább, mivel jövőre negyven éve, hogy apu meghalt, és kilencvenöt telt el a születésétől. Szeretnék ez alkalommal Bukarestbe, Kolozsvárra, Marosvásárhelyre ellátogatni. A kolozsvári Állami Magyar Színház

Krúdy-estet ígért, a bukaresti Kriterion is készül kiadni egyik regényét. Apám ugyan nem szerette az ünnepléseket, de annál inkább a megemlékezést. Ezt a megemlékezést próbálom elősegíteni, s ezért, mindenki, aki aput szereti, nekem nagyon kedves!

Krúdy Zsuzsa ezt bele is írta emlékkönyvembe, amely nélkül még ma sem indulok el hazulról. S amikor a Budapest-szállóból kiléptünk, Zsuzsa az égre mutatott: a felhőjárás megállt, és egészen távol, talán a budai dombok peremén, gyöngéden lüktető fények játszóttak.

— Ott, arra halt meg apu, a Templom utca 15-ben, ahonnan kevéssel a vég előtt házbérhátralék miatt kilakoltatási végzést kaptunk. Még a villanyunkat is kikapcsolták. Most emléktábla van a házban...

El is mentem másnap, s egy óbudai lakos segítségével megtaláltam az utcát és a házat. Az alacsony, tölgyfakapus épületre őszi eső szemergett. Lejegyeztem az emléktábla szövegét, habár szürkének, jelentéktelennek tetszett. Inkább azt kellett volna belevésni: Itt kereste álombeli mását a magyar Homérosz, Krúdy Gyula, az utolsó magyar mesemondó, aki szerény hajlékában nem is gyanította, hogy mit hoz neki a jövő.

Budapest, 1972. október